

Direcció Newsletter: Esther Grau, Diana Marre i Beatriz San Román

Continguts: Zorana Milicevic

Edició, Format i Difusió: Sofia Gaggiotti

ISSN: 2013-2956

Traducció al català: Bruna Álvarez i Victoria Badia

D'infàncies, (trans)gèneres i el poder de les etiquetes

La declaració d'una famosa actriu que la seva filla “vol ser un nen”, acompanyada de les fotos de la petita amb el cabell curt, lluint uns pantalons militars i corbata o portant una espasa de joguina a la cintura, va córrer com la pólvora pel món. Les reaccions no es van fer esperar: des de l@s que van criticar amb duresa a la mare i al pare per fomentar tal conducta fins als que van considerar que els nens/nenes havien de ser lliures d'expressar les seves preferències.

Tot i que en les últimes dècades en les societats occidentals la idea de promoure la llibertat d'explorar, negociar i expressar la pròpia identitat de gènere va cobrant força, nombrosos comportaments es regeixen predominantment per l'obediència a les normes socials basades en la insistència en una rígida correspondència entre sexe i gènere.

El terme *sexe* s'utilitza comunament per a designar determinades característiques biològiques i *gènere* per a referir-se a la identificació psicològica d'una persona i a l'elaboració sociocultural dels seus atributs físics, psicològics i socials. Aquesta distinció està recollida en una coneguda frase que diu: “El sexe està entre les cames, però el gènere està entre les orelles”.

Aquesta Newsletter es publica amb el recolzament del Ministeri de Ciència i Innovació a través del projecte I+D *Adopción Internacional y Nacional: Familia, educación y pertenencia: perspectivas interdisciplinarias y comparativas* (MICIN CSO2009-14763-C03-01 subprograma SOCI)

Tot i els atributs biològics relacionats amb el sexe que no es poden reduir als genitals externs, aquests solen representar els únics indicis per assignar el sexe a una persona en néixer. Segons la concepció dicotòmica, que classifica totes les variacions biològiques que no encaixen còmodament en les definicions vigents del femení i el masculí com 'anòmales', el desitjable és que un bebè neixi home o dona. El fet que, conforme passa el temps, totes les esferes de la vida del@ recent nascut@ puguin veure's afectades per l'assignació d'aquestes etiquetes aparentment senzilles i innòcues revela el poder aclaparant de l'aspecte dels genitals externs. Així, en diferents contextos socioculturals, el tipus de genitals externs -és a dir, les etiquetes assignades en néixer- poden incidir en les expectatives socials sobre coses tan diverses com la indumentària, la forma de parlar, l'accés al mercat laboral, el dret al vot o els genitals externs de la parella sentimental.

Una vegada assignat el sexe, els genitals deixen d'estar tan exposats als ulls de l@s altres com en el moment de néixer, i les referències a la seva presència es tornen menys explícites. No obstant això, l'establiment de les categories clarament assenyalades per les etiquetes *dona-home*, *nena-nen*, *femení-masculí* possibilita el desenvolupament de tot un seguit de marcadors que incessantment criden l'atenció sobre aquesta dicotomia.

Tot i que en les societats occidentals existeix la percepció que la insistència en les diferències de gènere ha quedat relegada al passat, des de la primerenca edat els nens/nenes estan contínuament exposats/es a discursos i pràctiques que reflecteixen la rellevància del gènere en la selecció de determinats tipus de roba, colors, joguines i activitats. Els comentaris en interaccions quotidianes, els missatges publicitaris referents a la roba i joguines emesos pels mitjans de comunicació, i la divisió d'articles en femenins i masculins en botigues infantils no deixen de recordar -tant als adults com als infants- la importància d'aquesta distinció, fins i tot en les societats que més es preuen de promoure un ambient igualitari en qüestions de gènere.

Una de les principals característiques d'aquests espais diferenciats són les seves restriccions d'accés, que depenen de les etiquetes assignades en néixer i demostren l'obstinació social per mantenir la congruència entre els cossos i determinats comportaments. Tot i que les consideracions sobre la rellevància del sexe en relació amb diferents tipus de conducta es transformen amb el temps i varien d'un context sociocultural a un altre, en moltes persones persisteix la convicció que les normes de gènere són inamovibles. Per il·lustrar aquesta observació, no és necessari remuntar-nos al passat o rastrejar el material etnogràfic sobre societats llunyanes. Sense molt d'esforç, actituds semblants es poden trobar en les interaccions que es donen diàriament a Madrid, Londres o Berlín. La vehement oposició a la idea que un home pugui maquillar-se, portar faldilla o fer servir talons alts representa un claríssim exemple. Encara que en les societats occidentals molts objectes i activitats en les últimes dècades han quedat despallats de les connotacions de gènere de les quals estaven carregats en el passat, les reaccions a les violacions de les expectatives que romanen arrelades solen ser molt intenses. Els testimonis de les persones que s'atreveixen a desafiar persistentment les normes de gènere revelen una realitat colpidora de rebuig, discriminació i marginació.

El fet que un@ nen@ mostri més interès en les activitats associades amb el gènere que no correspon al seu sexe i s'identifiqui explícitament amb aquest gènere, no permet predir la seva identitat de gènere com adult@. Algun@s mantindran les seves preferències, altres arribaran a identificar-se amb el gènere socialment acceptat com a corresponent al seu sexe. Entre l@s que continuaran desafiant les expectatives socials, algun@s se sentiran atrapats/des en 'un cos equivocat'; altres estaran satisfets/etes amb la seva anatomia. No obstant això, les reaccions dels adult@s a determinats tipus de conducta infantil, especialment a partir dels tres anys d'edat, indiquen que la intensitat de les expectatives sobre la congruència entre sexe i gènere no deixa massa espai per a l'exploració de tots els objectes i activitats.

AFIN

Encara que al llarg del temps molts tipus de conducta han quedat lliures de la seva càrrega simbòlica relativa al gènere, determinats objectes i activitats continuen fora de l'abast socialment legítimat de milions d'individus (poden els nens portar faldilla?). Les experiències dels nens/es que insisteixen a preferir roba, joguines, activitats o colors diferents dels quals la societat té previstos per als membres del seu sexe demostren que ni tan sols els/les més joves estan exempts de patir la incomprensió i fins i tot la hostilitat del seu entorn. Les respostes poc tolerants del@s que envolten a aquests nens/es, classificats com nens/es *transgènere*, freqüentment provoquen en ells/elles un fort sentiment d'angoixa i frustració.

Considerant la penetrant presència d'aquest tipus de discursos i pràctiques, no sorprèn que moltes mares i pares responguin amb ansietat a la necessitat dels seus fills/es d'expressar una identitat de gènere diferent de la qual la societat pretén imposar-los. Preocupats/des pel que, d'acord amb els ideals socials, perceben com a desenvolupament infantil inadequat -i pel sofriment que la falta d'acceptació per part de l'entorn causa en els seus fills/es-, molts tracten de limitar als nens/es l'accés a certs objectes i activitats invocant l'autoritat de les etiquetes: “x no és per a tu perquè ets nen”, “i no és per a tu perquè no ets nen”, etc. És a dir, els transmeten el mateix missatge que l'entorn social en el qual creixen els fa arribar: “No t'oblidis de la teva etiqueta”. L'exposició contínua a aquesta realitat social condueix als nens/es a reconèixer el poder de les etiquetes i a comprendre l'abast del seu domini. Mentre que algun@s accepten les possibilitats que l'obediència als ideals de gènere els ofereix, altres oposen resistència. Entre aquests últims/es algun@s reinterpreten el significat de les etiquetes alliberant-les de les seves bases biològiques i troben la solució a la suposada incongruència entre el seu sexe i el seu gènere, en descobrir ser nenes atrapades en un cos masculí i viceversa. Altres continuen reptant l'autoritat de les etiquetes i anhel·len tenir l'oportunitat d'expressar lliurement les seves preferències sense haver d'acoblar-se a les classificacions socialment acceptades.

És evident que no totes aquestes postures enfront d'una societat etiquetadora reben el mateix suport.

Tan sols els/les que respecten les restriccions imposades pel context sociocultural que els/les envolta poden evitar tensions amb el seu entorn. Els/les altres amb freqüència atreuen l'atenció i reaccions indesitjades. Tant entre expert@s com entre la població general, són molts/es els qui sostenen que els nens/es que senten la necessitat d'insistir a expressar la seva identitat de gènere, a pesar que aquesta no concorda amb les expectatives socials, tenen un 'problema'. En examinar els testimoniatges dels nens/es que incompleixen les normes de gènere, és fàcil arribar a la conclusió que un problema definitivament existeix. El fet que un nen de sis anys sofreixi vexacions i rebuig per part de la gent que l'envolta per no renunciar a la seva intenció de, per exemple, portar faldilla, sens dubte és un problema, i greu.

Però, on radica l'origen d'aquest problema? En un nen de sis anys que insisteix a portar un tipus de vestimenta, o en la societat que insisteix a impedir a un nen de sis anys portar un tipus de vestimenta? Una societat que prohibeix avui les pràctiques que autoritzava en el passat i que potser torni a autoritzar en el futur. Una societat que autoritza avui les pràctiques que prohibia en el passat i que potser torni a prohibir-les en el futur. Una societat que, al llarg del temps, altera les regles de joc però, en el moment concret, exigeix que aquestes es respectin com si fossin inalterables i amenaça amb marginació a tots els que se'ls oposin. Per què el fet que la majoria dels col·legis privats imposin la faldilla a les nenes en els seus uniformes es denuncia en la premsa i provoca protestes, mentre que el que tots i cadascun dels col·legis imposin els pantalons als nens passa desapercbut?

AFIN

Aquest tipus de dubtes desencadenen tot un seguit de qüestions gens originals però no per això carents d'interès... I si no hi hagués homes ni dones sinó només individus amb una gran varietat de cossos i el mateix dret a portar faldilla o pantalons? Ens costa imaginar un món sense etiquetes de sexe i gènere? Què seria del sexe? Què seria del gènere? Què seria de nosaltres? Per què tanta gent està convençuda de poder definir fàcilment el sexe? Per què els intents de qüestionar la legitimitat de les etiquetes basades en la classificació dicotòmica dels caràcters anatòmics produeixen tant rebuig? Si tots els objectes i activitats quedessin privats de correspondències conceptuais amb el sexe, seria útil la preservació de la noció de gènere? Els mecanismes cognitius humans s'encarregarien de frustrar els esforços per prescindir d'aquest tipus de classificacions?

REFLEXIONEM

Daily Mail (2010) "Our daughter Shiloh wants to be a boy", reveals Angelina Jolie as she opens up about her family, London: *Daily Mail*

El País (2010) "¿La hija de Pitt y Jolie quiere ser un chico?", Madrid: *El País*

20 minutos (2010) "La mayoría de los colegios imponen la falda a las niñas en sus uniformes", Madrid: *20 minutos*

Encara que els/les que no senten la necessitat de resistir-se a les normes de gènere poden no adonar-se del poderós pes de la pressió social per acoblar-se a les expectatives dominants, molts testimoniatges de les persones que no s'identifiquen amb els ideals socials revelen vivències d'incomprensió, vexacions, sofriment, angoixa i solitud.

Jacques, J. (2010) "A transgender journey: part one", London: *Guardian*

Jacques, J. (2010) "How do you tell your family you are transgender?", London: *Guardian*

Beadle, P. (2009) "Who do you think you are?", London: *Guardian*

Rosin, H. (2008) "A boy's life", Washington, DC: *The Atlantic*

Pugh, R. (2008) "Lonely road: Why school is hell for transgender pupils?", London: *The Independent*

Head, J. (2008) "Thai school offers transsexual toilet", *BBC News*

AFIN

Hammarberg, T. (2009) The transgender rights deficit, London: *The Guardian*

EFE (2009) “Un alumno transexual recurre la absolución de tres compañeros acusados de acoso”, Madrid: *El País*

Álvarez, P. (2010) “Mi jefe me echó del trabajo por llamarme Jesús y sentirme mujer”, Madrid: *El País*

Algunes persones accepten la dicotomia marcada per les etiquetes 'home'/'dona', 'femení'/'masculí', malgrat refutar les seves bases biològiques...

Jacques, J. (2010) “Are you a bird or a bloke?”, London: *The Guardian*

Groskop, V. (2010) “Transgender teens: girls will be boys”, London: *The Guardian*

Rincón, R. (2010) “Un freno a la pubertad en espera de los 18”, Madrid: *El País*

EFE (2010) “El primer menor transexual operado en España se sentía mujer desde los cinco años”, Madrid: *El País*

García, J. (2009) “Una menor pide al juez que le deje operarse para cambiar de sexo”, Madrid: *El País*

Goleman, D. (1994) “The 'wrong' sex: A new definition of childhood pain”, New York: *New York Times*

...altres es revelen contra el famós binomi.

Blake, H. (2010) “Briton is recognised as world's first officially genderless person”, London: *Daily Telegraph*

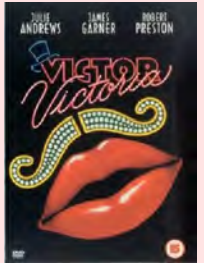
El País (2010) “Un británico, primera persona reconocida oficialmente como de género sexual neutro”, Madrid: *El País*

Sánchez-Mellado, L. (2010) “La sexualidad es como las lenguas. Todos podemos aprender varias”: Entrevista a Beatriz Preciado, Madrid: *El País*

Amela, V. M. (2008) “Dedico mi vida a dinamitar el binomio hombre/mujer”: Entrevista a Beatriz Preciado, Barcelona: *La Vanguardia*

...PER VEURE

Edwards, B. (1982) Victor/Victoria, EEUU, 129 min. Al París dels anys trenta, seguit del fracàs de la seva audició a un cabaret, Victoria Grant (Julie Andrews) està a punt de prostituir-se per poder menjar, però decideix donar-se un gran banquet i, després, posar un escarabat de cuina a l'amanida, per no haver de pagar. Allí coneix a Toddy (Robert Preston), un homosexual que li ofereix hospitalitat i que té la idea de convertir a l'artista en Víctor, un cèlebre transvestit que triomfa a la capital francesa. La Victoria comença aleshores a triomfar com Víctor, cridant l'atenció de King Marchan (James Garner), un gàngster de Chicago.

Pollack, S. (1982) Tootsie, EEUU, 111 min. Michael Dorsey és un actor de Nova York que encara no ha aconseguit el reconeixement amb un bon paper. Com que la seva mala ratxa no s'acaba, un dia pren una important decisió: fer-se passar per una dona i intentar trobar una oportunitat.

Berliner, A. (1997) Ma vie en rose, França, Bèlgica, Regne Unit, 88 min. Aclamada pel·lícula que explica la història d'un nen que es creia una nena.

Pierson, F. (2003) Soldier's girl, EEUU, 112 min. Basada en un succés real, una aclamada TV-movie que narra la història de la relació entre un transsexual i un soldat.

Puenzo, L. (2008) XXY, Argentina, França, Espanya, 86 min. Alex (Inés Efron) és una adolescent de 13 anys que amaga un secret. Poc després de néixer, Kraken (Ricardo Darín) i Suli (Valeria Bertuccelli), els seus pares, van decidir deixar Buenos Aires per instal·lar-se a una cabanya de fusta aïllada del món. Al començament de la història, els pares de l'Alex reben de visita a una parella d'amics que venen amb el seu fill de 16 anys, Álvaro (Martín Pirojanski). Les dones van ser amigues íntimes a l'escola, però ja no tenen res en comú. Els marits es detesten. I els fills estan en aquesta edat en què es viu en un constatat estat d'excitació...

...PER LLEGIR

- Collier, J. F., S. Yanagisako (1987) Gender and kinship: Essays toward a unified analysis, Stanford University Press
- Butler, J. (1990) Gender trouble: Feminism and the subversion of identity, New York: Routledge
- Kulick, D. (1998) Travesti: sex, gender and culture among Brazilian transgendered prostitutes, Chicago: University of Chicago
- Whittle, S. (2000) The transgender debate: The crisis surrounding gender identity, South Street Press
- Wilchins, R. A, C. Howell, J. Nestle (eds) (2002) Genderqueer: Voices from beyond the sexual binary, Los Angeles: Alyson Books
- Bloom, A. (2002) Normal: Transsexual CEOs, crossdressing cops and hermaphrodites with attitude, New York: Random House
- Butler, J. (2004) Undoing gender, New York: Routledge
- Green, J. (2004) Becoming a visible man, Vanderbilt University Press

LINKS D'INTERÈS

- [Asociación Española de Transexuales](#)
- [Grup de suport per nens/neses la identitat de gènere dels quals / de les quals no s'ajusta a les expectatives socials que se'ls imposen i per a les seves famílies](#)
- [El blog de Norrie May-Welby, la primera persona reconeguda oficialment com de 'sexe no especificat'](#)

RECOMANEM

["Stop Trans Pathologization 2012"](#) és una campanya coordinada per la Xarxa Internacional per la Despatologització Trans que exigeix:

1. La retirada del Trastorn d'Identitat de Gènere dels manuals internacionals de diagnòstic (les seves properes versions *DSM-V i *CIE-11).
2. La retirada de l'esment de sexe dels documents oficials.
3. L'abolició dels tractaments de normalització binària a persones intersex.
4. El lliure accés als tractaments hormonals i a les cirurgies (sense la tutela psiquiàtrica).
5. La lluita contra la transfòbia: el treball per a la formació educativa i la inserció social i laboral de les persones trans.

ESDEVENIMENTS RECENTS

- [International Congress on Gender Identity and Human Rights](#), 4-6 June, 2010. School of Law, Universitat de Barcelona, Spain.
- [The 2nd International Conference The Texts of the Body: "Generating Bodies, Discursive Sexed Productions"](#), 30 November-3 December, 2010, Universitat Autònoma de Barcelona, Spain.

PROPERES ESDEVENIMENTS D'INTERÈS

[International Conference Towards an Anthropology of Childhood and Children](#), 9-11 March, 2011.

Institute of Human and Social Sciences, University of Liege, Belgium

[The 8th International Gender and Education Association Conference](#), 27-30 April, 2011. Graduate

School of Education, University of Exeter, UK

SOBRE L'AUTORA DELS CONTINGUTS D'AQUEST NÚMERO

Zorana Milicevic

És doctoranda en Antropologia per la London School of Economics (LSE). Va obtenir el Màster en Antropologia Social per la LSE i el Diploma d'Estudis Avançats (DEA) en Llengua Espanyola per la Universidad Autónoma de Madrid (UAM). Ha estat becària de l'Agència Espanyola de cooperació Internacional (AECI), la LSE i la Fundació SOROS. La seva tesi doctoral se centra en les idees infantils sobre gènere al poble de Metztitlán, a l'Estat d'Hidalgo (Mèxic), on va fer el seu treball de camp des de novembre del 2008 fins a febrer del 2010. És cofundadora i coorganitzadora del Children and Youth Seminar Series al Departament d'Antropologia de la LSE.

SOBRE LES IL·LUSTRACIONS

Maria Padilla Climent va néixer a Barcelona l'any 1984. Va cursar Estudis d'art i un postgrau d'il·lustració a l'escola Eina. Ha participat en diverses mostres d'art des de l'any 2005, la més recent "Diary Art Moleskine 2010" col·lectiva exposada a la FAD de Barcelona. Les seves peces es plantegen a partir de la nostàlgia i l'enfrontament entre el món adult i l'imaginari infantil. Es desenvolupen històries sobre contes populars buscant la perversió més dura del món adult: "La seriositat de l'infant, concentrat en la construcció d'un univers complet i racional..." (Àlex Mitrani, Comissari d'art)